

מציצית (ראה מנחות מא, א), ובימינו שאיננו רגילים במלבושים כאלו, אין חובה לקנותם, אך טוב לקנותם ולהביא עצמו לידי חיוב (תוס' ישנים; תוס' ערכין ב, ב ד"ה הכל), ויש סוברים, כי גם בימינו האף אמנם אין חיוב לקנותם, יענש בעידן ריתחא על שלא חמד יופי המצוה ושכרה, ולא הביא עצמו לידי חיוב (שערי תשובה ג, כב).

דְּקָתִיב אֲבִיוֹנִים נטריקון 'אב ובנים', שהבנים מתים מחמת עוון האב שאינו זהיר בציצית, ונמצאו דם הנפשות על האב (מהרש"א).

רַב נַחְמָן בְּרִי יִצְחָק אָמַר לְמָאן דְּאָמַר בְּעוֹן מְזוּזָה נָמִי מֵהָכָא שלדעתו מהכתוב 'למען ירבו ימיכם' ראייה שזהירות במצות ציצית מביאה לאריכות ימי המקיימה, ואין ראייה שאי זהירות בה גורמת למיתת הבנים בקטנותם (מהרש"א).

כָּל הַזְהִיר בְּצִיצִית זֹכֵה וּמְשַׁמְשֵׁין לוֹ שְׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת עֶבְדִים, והומידה כנגד מידה, שמצות ציצית היא להורות שאנו עבדי ה' (תוס' מנחות מג, ב ד"ה חותם), כנגד זה זוכה לעבדים רבים (יפה ללב א, כד, לו).

אֲשֶׁר יִחְזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים וְגו', שכיון שאין לפרש את הכתוב בפשוטו, שהרי לא יתכן שכל כך הרבה אנשים יחזיקו בכנף בגדו, דרשו שבזכות המצוה הם יהיו לו משמשים (מהרש"א).

בְּעוֹן שְׁנֵי אֲלָפִים מֵאוֹת עֶבְדִים ויתבונן אדם, שאילו אחר פוגע בבנו הקטן להכותו, הלא יתקוטט ויריב עמו, וישנאוהו שנאת מוות, ואילו הוא עצמו שגורם להם מוות אינו חושש כלל (אהבת ישראל לח"ה, א).

אֵל תִּקְרִי בְּהֵלָה אֵלָא בְּחֵלָה, שאותיות א, ת, ה, ע מתחלפות (מהרש"א), ומזה הדרש למדו חז"ל שהחמירה התורה במצות חלה יתר על שאר מצות תרומות ומעשרות (ראב"ד על תורת כהנים בחקותי ה), ויש שפירש, שהוא קבלה ממש מסיני, ו'אל תקרי בהלה אלא בחלה' הוא סימן שנתנו חז"ל לתלמיד לזכרון (ר"י מלוגי).

והטעם לחומרת החלה, שהיה יכול ללוש פחות מכשיעור ולא יתחייב אפילו מדרבנן, וכשלא עשה כן הרי זה כמבטל את המצוה להכעיס, לא כן תרומות ומעשרות, שאמנם מן התורה יכול להיפטר על ידי הכנסה דרך גגות וקרפיפות, מדרבנן תמיד חייב (ע"פ תי"ט אבות ה, ח בשם מדרש שמואל).

וְהִשְׁכַּח אָבִד, הרייח שמשתכרים ממכירת התבואה (רש"י), ויש שפירש, שהכוונה לשכר הפועלים, שכיון שהארץ לא תתן יבולה, לא תהיה להם מלאכה (מהרש"א).

וּבְנֵי אָדָם רָצִין אַחַר פְּרִנְסָתָן וְאֵין מְגִיעִין, היינו העניים המתפרנסים מלקט שכחה ופאה, שכיון שתיהה בצורתם הם ירוצו ללקט ולא ימצאו (מהרש"א).

עַד שִׁבְלֵי שְׁפֹתֵיכֶם מְלוֹמַר דִּי, שיתייגעו השפתיים מרוב אמירת ד' (רש"י תענית ט, א ד"ה שיבל), והכוונה שיבלו השפתיים מאמירת 'דייני ברכות' (כמבאר בירושלמי ברכות ט, ה), [שאות ב היא ממוצא השפתיים, ואילו אותיות די אינם ממוצא השפתיים, ואין גיעה באמירתם] (עץ יוסף בשם בגדי ישע).

בְּעוֹן גִּזְלֵי הַגּוֹבָאֵי עוֹלָה, והמידה כנגד מידה, שהגוזל אוכל את שאינו מיועד לו, בא הארבה ואוכל את שאינו מיועד לו; ובגזילתו נוטל האדם בכח וביד חזקה מחבירו, בא הארבה ונוטל פרנסתו ממנו בכח ובאכזריות, עד שאוכלים בשר בניהם ובנותיהם באכזריות (מהר"ל).

וּנְמַסְרוּ לְעַמֵּי הָאָרֶץ, שהאמינה תורה אף לעם הארץ, ואף החברים סומכים עליהם שהפרישו תרומות ומעשרות כדין, וכן מותר להשתמש בחפצי עם הארץ, ולא חוששים שמה הקדישים וחזר בו, ונמצאו המשתמשים מועלים בהקדש (רש"י). ויש מפרשים 'הקדש', היינו נאמנות, שהאמינו חכמים לעם הארץ על טהרת היין שמביא לנסכים (רש"י בשם רבותיו), ומה שרשב"ג פירט הקדש עם תרומות ומעשרות בהם נאמנותם רק מדאורייתא, שהרי רבנן לא האמינום ותיקנו שהם דמאי וחובה לעשר פירותיהם [קושיית רש"י], משום שפעמים נאמנים על תרומות ומעשרות גם מדרבנן, וכגון בשבת (דמאי ד, א), או עני ואכסנאי ששנינו (שם ג, א) שמתורים לאכול דמאי (ריטב"א).

בְּעוֹן נְדָרִים מֵתָה אִשָּׁה שֶׁל אָדָם, כשגמר בדעתו לא לשלם את נדרו, אבל אם בדעתו לשלם אלא שמאחר, על זה דרשו (ר"ה ו, א) שאין אשתו של אדם מתה בעוון נדריו, שנאמר (דברים כג, כב) 'והיה בך חטא' ולא באשתך חטא (תוס' שם ד"ה א"כ).

והמידה כנגד מידה, שנדר הוא קשר על נפשו של הנודר, ואם אינו מקיים קשר זה לא מתקיימת אשתו הקשורה בו (מהר"ל בבאור ראשון), או שעוון נדרים הוא מחמת זלזול בדבריו אשר הוציא מפיו, באומרו שאין להם תוקף, והם דיבורים בעלמא, לכן אשתו שקנאה בדיבור 'הרי את מקודשת לי' תמות, כי לשיטתו אין תוקף לאמרי פיו (בן היודע).

בְּעוֹן נְדָרִים בְּנִים מֵתִים כְּשֶׁהָיָה קֶטְנִים, וחולק על רבי נתן שאמר שבעוון נדרים אשתו מתה (ערוך לר"ה ו, א), ויש שפירש שלא נחלקו, פעמים נפרעים במיתת אשתו, ופעמים במיתת בניו [שאלו נחלקו, כיון שהוכיחו דבריהם מפסוקים, היתה הגמ' מבררת אין יפרש אחד את הפסוק של בעל מחלוקתו] (פרשת דרכים דרך האתרים, דרוש ג).

והאשה לא מתה בעוון בעלה אלא בעוונה, וכן הבנים באו לעולם מלכתחילה לזמן קצר, ובבעל והוא פוגע העונש משום עוון נדרים שלו (מכתב מאליהו ג 253 ע"פ רבי ישראל סלנטר). והמידה כנגד מידה, שדיבורו של אדם נחשב 'תולדות אדם' [ומטעם זה נקרא 'ניב שפתיים', שהוא לשון פרי, כמאמר הכתוב (איכה ד, ט) 'תנובות שדין', וכשמחלל דיבורו שהוא תולדתו, מתים תולדותיו (מהר"ל בפי שני). או 'בעון נדרים' הכוונה לנדר האשה, משום שדרך הנשים לנדור כדי לזכות לבנים, ואם אינן מקיימים הנדרים, מתים הבנים שזכו מחמתם] (לשמוע בלמודים).

בְּעוֹן בְּטוֹל תּוֹרָה, כמבואר במדרש (שיר השירים א, כד) שהילדים היו ערבים במתן תורה (כסף נבחר פר' וישלח; בן היודע בפי' ראשון).

רַבִּי יְהוֹנָה הַנְּשִׂיא הִינּוּ רַבִּי, שבחיי קראוהו 'רבי' סתם, ואחר מותו קראוהו רבי יהודה הנשיא (תפארת ישראל אבות ב יכין יב).

בְּעוֹן מְזוּזָה, שהוא עצמו לא מת, כי יש בידו זכות מצות מזוזה של אביו, אך כיון שהוא לא מקיים, בניו מתים (פנינים יקרים לרשב"י נימן, פר עקב, בשם בית יצחק). והמידה כנגד מידה, שהבנים נקראים ביתו של אדם, ואם חוטא בביתו שלא מניח בפתחו מזוזה, בניו מתים (מהר"ל).

בְּעוֹן צִיצִית, שאינו עושה ציצית לבגד החייב בציצית, או שאינו עושה מזוזה לבית החייב במזוזה [לסובר שבעוון מזוזה] (רש"י), ויש סוברים שאפילו אם עושה תחבולות ליפטר ממצות ציצית, או ממצות מזוזה [לסובר שבעוון מזוזה] (תוס' ישנים, ע"פ שיח השדה לגר"ח קניבסקי עמ' יב). ודוקא בימימה שהיו מלבושיהם בעלי ארבע כנפות, היו נענשים בעידן ריתחא מי שמשנה אותו כדי להיפטר